

PRINSPARETS STIFTELSE

NÄTET OCH DEMOKRATI

**VEM ÄR TALMAN PÅ
NÄTET?**

Lektionsmaterial

Vem är talman på nätet?

Under 2022 lanserade Prinsparets Stiftelse modulen Nätet och demokratin, med lektionsmaterial om nätet som del av det demokratiska samtalet. Sedan tidigare innehåller modulen två filmer, där den första behandlar hur ett hårt samtalsklimat påverkar vår demokrati, och den andra fokuserar på vikten av källkritik. Modulens material är anpassat för högstadie- och gymnasieelever och är framtaget med grund i läroplanen och kursplaner för svenska och samhällskunskap.

I december 2023 lanserades ett nytt lektionsmaterial som del av modulen, en film med titeln Vem är talman på nätet? och ett tillhörande lektionsmaterial. I filmen medverkar riksdagens talman Andreas Norlén samt Elias Fjellander, förbundsordförande i RFSL Ungdom, Bitanya Kassaye, Sveriges ungdomsrepresentant till högnivåforum för hållbar utveckling (HLPF) och Liam Sallmander, verksamhetsansvarig för Tillsammans för Sverige.

Nätet och demokratin har tagits fram i samarbete med Skandias stiftelse Idéer för livet.

Syfte med Nätet och demokratin:

Syftet med modulen och materialet i Nätet och demokratin är att introducera och inspirera till diskussioner om nätets funktioner, och hur det påverkar vår demokrati. Syftet med materialet är inte i första hand att informera om vad demokrati är eller om hur demokrati fungerar, utan snarare att bidra med perspektiv från nätvardagen som kan kopplas till det demokratiska samtalet i stort. En viktig målsättning med materialet är att det ska gå att översätta till det egna beteendet på nätet, för att materialet ska kännas "nära" och visa på att var och en kan påverka och göra skillnad för vår demokrati.

Eleverna ska...

- Reflektera över det egna beteendet (igenkänningsfaktor eller inte?) och koppla det till egna och aktuella exempel.
- Reflektera över den egna rollen, "vilken roll spelar det vad jag som enskild person gör".
- Reflektera över egna vanor (vilka kommentarer svarar jag på, och på vilket sätt etc.)
- Reflektera över sätt och strategier för att bidra till att nätet kan användas som ett demokratiskt verktyg.

NÄTET OCH DEMOKRATIN

Koppling till läroplanen: ÅK 7-9

Syftet med lektionsmaterialet är att, med utgångspunkt i de inledande delarna i läroplanerna för grund- respektive gymnasieskolan (Lgr22 och Lgy11), samt kursplanerna för samhällskunskap, svenska och svenska som andraspråk i årskurs-7-9 och samhällskunskap 1, svenska 1 och svenska som andraspråk 1 på gymnasieskolan, bidra med diskussionsfrågor och arbetsätt som kan kopplas till flera olika "case" och arbetsområden.

Ur läroplanens (Lgr22) inledande kapitel:

“Skolan har i uppdrag att förmedla och förankra grundläggande värden och främja elevernas lärande för att därigenom förbereda dem för att leva och verka i samhället. Skolan ska förmedla de mer beständiga kunskaper som utgör den gemensamma referensram alla i samhället behöver. Eleverna ska kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt.”

Centralt innehåll samhällskunskap, årskurs 7-9:

- Friheter, rättigheter och skyldigheter i demokratiska samhällen. Dilemman som hänger samman med demokratiska rättigheter och skyldigheter, till exempel gränsen mellan yttrandefrihet och kränkningar i sociala medier.
- Hur media produceras, distribueras och konsumeras samt vilka möjligheter och svårigheter det kan innebära för mediernas roll i ett demokratiskt samhälle.
- Kritisk granskning av information, ståndpunkter och argument som rör samhällsfrågor i såväl digitala medier som i andra typer av källor.

Centralt innehåll i svenska, årskurs 7-9:

- Olika former av samtal. Att delta aktivt, uttrycka känslor, tankar och kunskaper, lyssna, ställa frågor och föra resonemang, samt formulera och bemöta argument.
- Att leda ett samtal och sammanfatta huvuddragen i vad som sagts.
- Ord och begrepp för att på ett varierat sätt uttrycka känslor, kunskaper och åsikter. Ords och begrepps nyanser och värdeladdning.
- Språkbruk, yttrandefrihet och integritet i digitala och andra medier och i olika sammanhang.

Centralt innehåll i svenska som andraspråk, årskurs 7-9:

- Olika former av samtal. Att delta aktivt, uttrycka känslor, tankar och kunskaper, lyssna, ställa frågor och föra resonemang, samt formulera och bemöta argument. Användning av sambandsord för att jämföra, motivera, exemplifiera och problematisera.
- Att leda ett samtal och sammanfatta huvuddragen i vad som sagts.
- Ord och begrepp för att på ett varierat sätt uttrycka känslor, kunskaper och åsikter. Ords och begrepps nyanser och värdeladdning.
- Språkbruk, yttrandefrihet och integritet i digitala och andra medier och i olika sammanhang.

Koppling till läroplanen: Gymnasiet

Syftet med lektionsmaterialet är att, med utgångspunkt i de inledande delarna i läroplanen för gymnasieskolan (Lgy11), samt kursplanerna för samhällskunskap 1, svenska 1 och svenska som andraspråk 1 på gymnasieskolan, bidra med diskussionsfrågor och arbetssätt som kan kopplas till flera olika "case" och arbetsområden.

Ur läroplanens (Lgy11) inledande kapitel:

“Skolan har uppgiften att förmedla och förankra grundläggande värden, främja elevernas lärande och förbereda dem för att arbeta och verka i samhället. Skolan ska förmedla sådana mer beständiga kunskaper som utgör den gemensamma referensramen i samhället och som utgår från grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som alla omfattas av. Eleverna ska också kunna orientera sig och agera i en komplex verklighet med stort informationsflöde, ökad digitalisering och snabb förändringstakt. Deras förmåga att finna, tillägna sig och använda ny kunskap blir därför viktig. Eleverna ska träna sig att tänka kritiskt, att granska information och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ. På så vis närmar sig eleverna ett vetenskapligt sätt att tänka och arbeta.”

Centralt innehåll samhällskunskap 1, gymnasieskolan:

- Källkritik. Metoder för att söka, kritiskt granska, värdera och bearbeta information från källor i digital och annan form.
- Demokrati och politiska system på lokal och nationell nivå samt inom EU. Internationella och nordiska samarbeten. Medborgarnas möjligheter att påverka politiska beslut på de olika nivåerna. Maktfördelning och påverkansmöjligheter i olika system och på olika nivåer utifrån olika demokratimodeller och den digitala teknikens möjligheter. Digitalisering och mediers innehåll samt nyhetsvärdering när det gäller frågor om demokrati och politik.
- De mänskliga rättigheterna; vilka de är, hur de förhåller sig till stat och individ och hur man kan utkräva sina individuella och kollektiva mänskliga rättigheter.

Centralt innehåll för svenska 1, gymnasieskolan:

- Muntlig framställning med fokus på mottagaranpassning. Faktorer som gör en muntlig presentation intressant och övertygande. Användning av såväl digitala som andra presentationstekniska hjälpmedel för att stödja och förbättra muntliga framställningar. Olika sätt att lyssna och ge respons som är anpassad till kommunikationssituationen.

Centralt innehåll i svenska som andraspråk 1, gymnasieskolan:

- Muntliga presentationer och muntligt berättande för olika mottagare. Strategier för att förstå och göra sig förstådd i samtal och diskussioner. Deltagande i samtal och diskussioner, där språk, innehåll och disposition anpassats till ämne, syfte, situation och mottagare, och där argument används för att tydliggöra egna åsikter och bemöta andras argument.

Lektionsmaterial

Inledning till lärare:

Möjligheten att skapa innehåll, kommentera, berätta sin story och nå ut till många människor på ett fåtal sekunder, utan att "behöva" träffa dem är olika faktorer som bidrar till att nätet kan få stor betydelse för vår demokrati. Det är exempelvis många ungdoms- och civilsamhällesorganisationer som använder sig av nätet för att uppmärksamma och opinionsbilda kring viktiga frågor.

Samtidigt är det idag många som undviker att dela sina åsikter på nätet på grund av ett hårt samtalsklimat. Enligt [Svenskarna och internet 2023](#) avstår mer än hälften av alla som är 16 år eller äldre från att kommentera inlägg, nyhetsartiklar eller att dela sina åsikter i egna inlägg på grund av rädslan att utsättas för näthat eller negativa kommentarer.

Bland de som har engagerat sig i olika samhällsfrågor och delat sin mening i sociala medier vittnar många om att de har övervägt eller rent av slutat uttala sig mot risken att utsättas för hot eller hat. Enligt en [tidigare undersökning från LSU](#) har 46 procent av ungdomsrörelsens organisationer utsatts för hat och hot (och då vanligen via nätet). [Brottsoffermyndigheten pekar på en undersökning](#) där närmare 80 procent av de som tidigare utsatts för näthat anpassar hur man uttrycker sig, eller rent av avstår från att dela med sig, på grund av risken att utsättas igen.

I jämförelsen mellan nätet som demokratisk mötesplats och Sveriges riksdag som en annan, finns det tydliga skillnader i förutsättningarna. I riksdagen finns en talarordning, tydliga regler mot beteenden som strider mot god ordning, och inte minst en person med ansvar för att reglerna efterlevs och alla får komma till tals: riksdagens talman.

I filmen "Vem är talman på nätet?" görs liknelsen mellan talmannens roll för det demokratiska samtalet i riksdagen, å ena sidan, och nätet å andra sidan, i syfte att diskutera hur var och en kan bidra till det demokratiska samtalet och agera "talman" på nätet. I filmen möter du Andreas Norlén samt tre representanter för olika ungdoms- och civilsamhällesorganisationer, som bidrar med perspektiv på hur en kan navigera i det digitala, demokratiska samtalet.

Genomförande:

- Inled genom att titta på filmen "Vem är talman på nätet?"
- Fånga in spontana reflektioner genom att ställa frågan: Känner ni igen er i något av det som sades i filmen? Vid behov kan ni gå igenom den begreppslista som finns nedan.
- Fortsätt genom att diskutera utifrån de frågor som finns på nästa sida, antingen i helklass eller i mindre grupper. Använd gärna någon av de metoder som finns listade under frågorna.
- Avsluta i helklass genom att diskutera utifrån texten som heter "Avslutning".

Begreppslista:

Ungdoms- och civilsamhällesorganisation

En ungdoms- och civilsamhällesorganisation är en grupp eller förening som på olika sätt främjar ungas engagemang och samhällsdeltagande, eller som arbetar för barn och ungas rättigheter. Ungdoms- och civilsamhällesorganisationer arbetar ofta för att stärka ungas röster och påverka i samhällsfrågor. Exempel inkluderar RFSL Ungdom, LSU och Röda Korsets Ungdomsförbund.

Opinionsbilda

Att opinionsbilda innebär att aktivt främja och påverka allmänhetens eller beslutsfattares åsikter och ställningstaganden kring specifika frågor eller ämnen. Det kan exempelvis handla om att sprida information på och utanför nätet, argumentera och föra fram synpunkter med syfte att skapa förändring eller stöd för en viss sak.

Det demokratiska samtalet

Ett demokratiskt samtal känneteckas av att människor öppet och tillsammans diskuterar och delar åsikter och kunskap t. ex. i ett klassrum, i riksdagen eller i sociala medier. Ett demokratiskt samtalet kännetecknas också av en respekt för demokratins grundläggande principer, t. ex. yttrandefrihet och allas lika värde. (För dig som vill läsa mer om hur ett demokratiskt samtal definieras, se [SOU 2020:56](#), s. 24 ff.)

Ordningsman

En ordningsman är en person som ansvarar för att upprätthålla ordning inom en viss kontext eller miljö, t. ex. talmannen som är ordningsman i riksdagen.

Snälltolka

Med att snälltolka menas ofta att utgå ifrån att en annan person menar väl och att personen säger eller agerar med en god intention.

Samtalsklimat

Samtalsklimatet handlar om hur det känns när vi pratar med varandra. Är det öppet och respektfullt, eller kanske mer spänt och negativt? Ett bra samtalsklimat gör det lättare för alla att dela med sig av sina tankar. Det handlar om att lyssna, vara respektfull och skapa möjlighet för alla att delta utan att vara rädda för att bli orättvist behandlade. Å andra sidan kan ett dåligt samtalsklimat göra det svårare att kommunicera och samarbeta, eftersom det kan vara mer konfliktfyllt och mindre öppet.

Diskussionsfrågor

Diskussionsfrågor:

- Filmen inleds med att riksdagens talman Andreas Norlén säger, “Om du inte längre känner att du kan, vill eller vågar säga vad du tycker och tänker, då är vår demokrati i fara.”. Vad tror du att talmannen menar med det? Ge ett exempel för att förklara hur du tänker.
- Riksdagens talman säger, “Demokratin förutsätter att olika åsikter kan komma fram och brytas mot varandra. Att samtala eller debattera om alla är överens, det vore väl ganska poänglöst?” Vad ger talmannen för exempel som styrker att demokrati förutsätter att vi kan ha olika åsikter?
- Riksdagens talman säger att han tror att en talman på nätet behöver vara både ordningsman och en god förebild. Hur tror du att man kan agera som ordningsman och god förebild på nätet? Ge tre exempel.
- Elias säger att han brukar försöka komma ihåg att “snälltolka” när han diskuterar med andra på nätet, Liam föreslår att man ska ge sig själv tid att tänka igenom hur man vill formulera sig innan man skickar, och Bitanya beskriver att det kan hjälpa att påminna sig om att det är en debatt, inget man ska vinna. Vad är dina bästa tips för hur vi kan skapa ett respektfullt samtalsklimat på nätet?
- Filmen avslutas med uppmaningen “Du behövs som talman på nätet.”. Vad tror du att det betyder?

Förslag på metoder att arbeta med:

EPA – Enskilt Par Alla

Metoden EPA kan användas när frågorna ovan ska diskuteras. Eleverna får först individuellt fundera över en fråga, sedan diskutera i par och avslutningsvis diskuteras frågan i helklass.

Uppdragskort/rollkort

Vid en gruppdiskussion kan eleverna tilldelas olika uppdrag eller roller. Metoden hjälper eleverna att vara aktiva i en diskussion, förhindrar att diskussionen inte rör sig iväg från ämnet och ser till att alla får möjlighet att göra sin röst hörd. Ett uppdragskort/rollkort kan vara just att se till att alla kommer till tals, ett annat att säga till på ett trevligt sätt om någon inte håller sig till ämnet och ett tredje att föra anteckningar.

Du hittar fler metoder [här](#).

Avslutning och arbeta vidare

Avslutning:

Nätet har uppenbara fördelar för demokratin; vi kan nå många snabbt, utan att det krävs att vi samlas på en fysisk plats för att diskutera något. Men, vi kan bara maximera nätets funktioner och fördelar om det där råder ett samtalsklimat där alla människor känner att de vågar ta plats. Det är ett hot mot vår demokrati, om vi avstår från att uttrycka oss på grund av att vi kan bli utsatta för hot eller hat. För, oavsett hur många följare vi har, sitter var och en av oss på viktiga perspektiv, tankar och idéer.

Om du någon gång funderar över vilken din roll i demokratin är, fundera då över vad du vet och vad som påverkar hur ditt liv ser ut. Vad vet du mer om än majoriteten av alla andra människor i Sverige? I Europa? I världen? Det är precis därför du behövs i det demokratiska samtalet. På samma sätt är det precis därför det också behövs att du agerar talman på nätet, för att skapa förutsättningar för att alla ska känna sig trygga att dela sin åsikt och sitt unika perspektiv.

Det är viktigt att vi alla bidrar till en stark demokrati, där var och en vågar säga vad de tycker och tänker. Du behövs. Inbilla dig inget annat.

När ni har arbetat klart med Vem är talman på nätet? kan ni med fördel arbeta vidare med någon av modulens andra lektioner.